

Јеромонах Артемије

ПРЕДАЊЕ И ЦРКВА

„Немој узети нигда од уста мојих
речи истине” (Пс. 119, 43).

Питање Предања је питање живота и смрти, вечног живота или вечне смрти, за сваког члана Цркве Божије. Питање о Предању имало је одувек за Цркву огроман значај, зато што се и апостолат њен у свету, а тиме и само њено постојање, налази у непосредној зависности од њеног односа према Предању. Оно је и данас, може бити, важније од сваког другог питања, данас када смо вољно или невољно запали у разна беспућа различитих савремених покрета: екуменизма, хуманизма, јалових дијалога и других друштвених болести савремене нам епохе, на коју би се савршено могле применити речи светог Василија Великог да су се у њој „све границе Отаца помериле; сви темељи и тврђаве догмата пољуљале”¹.

Важност Предања извире из саме његове суштине, јер је Предање, као што ћемо видети касније, најдрагоценији дар неба земљи (дар који и земљу чини небом).

Тајна Предања бескрајна је као и тајна богочовечанског организма Цркве, обухвата све што обухвата и Црква, и остаје неисследива до краја као и Црква. Ово Предање је апостолско наслеђе Цркве примљено од наследника апостолских. Тако посматрано Предање је неодвојиво од Светог Писма, зато што они чине нераздвојиву двоједину целину, обзиром и на порекло, и на садржину, и на значај. Могло би се рећи да и Свето Писмо спада у Предање, као његов записани део (а и јесте Предање јер је и оно предато Цркви), а опет да је Предање незаписано од стране Апостола Свето Писмо. Такав њихов однос био је познат и светим Апостолима, као што то сведочи сам апостол Павле: „Тако дакле, браћо, стојте и држите Предања којима се научисте или речју или из посланице наше” (II Сол. 2,15). Тим речима свети Апостол нас учи да, с једне стране, Предање или „пре-

Предавање одржано на скупу теолога у Атини дана 22 марта 1971 год.

¹ Пери Агиу Пневматос, кеф. 30, SC. PARIS 1968, с. 522.

дања" садрже у себи сву писмену и усмену науку Апостола, а с друге стране, истоветну важност оба два та начина предаје науке. Тако су међусобни однос Светог Писма и Предања схватили и сви свети Оци Цркве, те увек када говоре о питањима вере, нераздвојиво помињу увек и Свето Писмо и Свето Предање.

Тако Ориген, тумачећи речи премудрог Соломона: „Сине, слушај наставу оца својега, и не остављај наук матере своје" (Приче 1,8) пише: „Оца — слушамо реч Писма; а мајке — неписана Предања Цркве"², поручујући у наставку: „Немој желети да све чујеш од писама"³. Слично учи и осећа и свети Епифаније Кипарски: „Треба се пак и Предањем користити; јер је немогуће све узети из божанског Писма. Зато што су свети Апостоли нешто предали у писмима, а нешто у предањима"⁴. Зато с правом пише грчки богослов Мацукас: „...Свето Писмо и Предање православни сматрају за само живо тело црквеног живота... Према томе, основним критеријумом Истине Откривења треба да се сматра живот Цркве"⁵.

Отуда је Предање везано за веру, за догмате, за живот и за све тајне Цркве. Тако, на пример, свети Иполит нас учи да је Предање истоветно са вером, говорећи: „Верујем дакле, блажена браћо, по Предању Апостола, да је Бог Логос сишао с неба у Свету Деву Марију, да, оваплотивши се из Ње..., спасе палог (човека)..."⁶. Отуда и сама вера у оваплоћење Бога Логоса, јесте вера по предању, јесте само то Предање. По светом Григорију Ниском то исто важи и за свете Тајне Цркве, конкретно за тајну Крштења, као закона Господњег предатог ученицима, „јер закон је Предање божанске мистагогије"⁷. Свети пак брат, његов, Василије Велики, у 27-ој глави свог знаменитог дела „О Светом Духу", наводи многе примере неписаног Предања, који по њему сачињавају неодвојиви део пуноће писаног апостолског Предања (= Светог Писма). Тако, на пример, у споменутом делу свети Отац наводи као примљено из Предања знак Крста (начин како се крстимо); окретање према Истоку у молитви; речи епиклезе (у светој литургији); благосиљање воде за крштење и уља за помазивање; трикратно погружавање; одрицање од сатане (у крштењу) и анђела његових, итд. итд..⁸. Исто тако по светом Иринеју (као, уосталом, и по свим светим Оцима Цркве) „апостолско Предање обухвата целокупну Цркву и све у Цркви: презвитере или епископе, истинску веру (= Православље), дарове Светога Духа, црквени поредак и организацију, истинске црквене тајне, тј. евхаристију, крштење, истински хришћански живот и све друге елементе, који се налазе свуда у помесним апостолским црквама и које сачињавају ипостас (= суштину) Цркве Божје у свету"⁹. Слично богословствује о Предању и отац Јустин Поповић тумачећи речи апостола Павла:

² MG. PG. т 17, COL. 157A.

³ Тамо

⁴ Ката ересен, вивл. II, MG. PG. т. 41, COL. 1048B.

⁵ Н. А. Мацука, Генесис ке усиа ту ортодоксу догматос. Тесалоники 1969, с. 69—70.

⁶ ВЕП, т. 6, с. 20.

⁷ Прос Евномион антир. логос, вивл. XI, MG. PG. т. 45, COL. 181.

⁸ MG. PG. т. 32, COL. 188A — 192C.

⁹ Др. Атанасиу Јевтиц, Еклисија, Ортодоксија ке Евхаристија пара то Агио Иринео (Хирографон).

„Стојте и држите предања, којима се научисте или речју, или из посланице наше” (II Сол. 2, 15), који на питање: „Шта су предања наша?”, одговара: „Све оно што нам је Господ Христос Сам и преко Духа Свог Светог заповедио да држимо, и да по томе живимо; све оно што је предао Цркви Својој, у којој стално обитава Он са Духом Својим Светим (упоређи: Мт. 28, 19—20). „Предања наша” — то је сав благодатни живот наш у Христу Богу Духом Светим; живот нас хришћана који је почео у Цркви Христовој; преко Апостола силаском Духа Светог. Сав тај живот наш, није од нас већ од Господа Исуса благодаћу Светог Духа. Или тачније: сав тај живот наш је од Оца кроз Сина у Духу Светом... Ту човек ништа не ствара, нити може створити, већ све то може усвајати, примати, у своје претварати; све се у Господу Христу и у Цркви Његовој даје њему благодаћу Духа Светог, даје и предаје. Ту се од човека тражи једно: да та предања прими и по њима живи. Све што је Апостолима предато Господом Христом и Духом Светим и јесте Предање, свето Предање... Све то предали су они нама „или речју или посланицом”. Зато и свети Златоуст вели: „Постоји ли Предање (Цркве), више ништа не тражи”, јер у њему је све што је потребно за спасење људи и за њихов живот и у овом и у оном свету... Једном речју, божанско, богочовечанско Предање је предавање кроз векове и поколења Самог Господа Исуса Христа, са свим божанским истинама и заповестима, благодатима (= тајнама) и врлинама Његовим, као живог Бога и Спаситеља, у Цркви и као Цркве. То управо и јесте Црква Христова као богочовечанско Тело Његово, тј. свето Предање које живи и продужује се кроз векове, вечно живећи Богочовек Христос и све што Он има у Себи и што носи са Собом”¹⁰.

Па и поред свега тога тешко је, скоро немогуће, одредити границе Предање, тј. дефинисати Предање, с обзиром да Предање није једна теорија или скуп логичких закључака, него живот, и то живот богочовечанског организма Цркве. Ипак изгледа да је дефиниција светог Викентија Леринског „*Quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est*» (што су свуда, што су свагда, што су сви веровали) била и остала најуспелија. Објашњавајући ту своју поставку, исти свети Отац продужује: „Свеопштост следујемо када исповедамо да је само оно истинита вера коју исповеда целокупна Црква И кат олон Екклесија); древност пак тако што ми на који начин не одступамо од оне вере, за коју је познато да су је славили свети преци и оци наши; а сагласност — ако у тој истој древности следимо одредбе и учења свију или бар скоро свију како презвитера (= епископа), тако и учитеља”¹¹.

Да су овај принцип следовали сви свети Оци, сведоче они сами у својим списима, где се тако често позивају на Предање Апостола, на Предање Цркве, на сагласност са претходним Оцима, истичући увек и свуда јединство Предања, јединство вере, а тиме и кроз то јединство Цркве, као носитељке и чуварке и праве вере (= Православља) и правог Предања. Тако је већ свети Климент Римски писао

¹⁰ Архимандриту Јустину Поповић, Антропос ке Теантропос, Атине 1969, с. 201 — 203.

¹¹ COMMUNITORIUM PRO CATH. FID. ANTIQ. I, 2, MG. PL. т. 50, COL. 640.

у својој посланици Коринћанима: „Не напуштај 'заповести Господње', него сачувај оно што си примио од Њега, 'нити додајући' на њих 'нити одузимајући' од њих; 'не додајући' пак, 'речима Његовим, да те не изобличи и не постанеш лажљивац' (IV Мојс. 4, 2; 12, 32)“¹². Слично учи и свети Кирило Јерусалимски, говорећи: „Држите ова Предања без повреде, и сачуваћете себе без спотицања“¹³. Уопште узевши, речи светог Василија Великог „оно што су рекли дакле Оци наши, и ми говоримо“¹⁴, могу се приписати с истим правом сваком светом Оцу.

То следовање Оцима од Отаца најјасније се показало на Васељенским Саборима, чије скоро све догматске одлуке почињу речима „С л е д у ј у ћ и с в е т и м О ц и м а . . . “. Говорећи о томе отац Георгије Флоровски истиче да „Црква заиста увек наглашава одмах из почетка истоветност вере своје кроз векове. Истоветност ова и остајање (= трајање) од апостолских времена је најјаснији знак и пример праве вере“¹⁵.

Ово јединство у вери, остваривано у јединству Предања, основ је јединства Цркве. То јединство је један првобитни факт, једна унапред дата стварност: „Један Господ, једна вера, једно крштење; један Бог и Отац свију . . . “ (Еф. 4, 5—6). Истовремено оно је и циљ свих хришћана „док не достигнемо сви у јединство вере и познања Сина Божијега“ (Еф. 4, 13). Овај циљ, међутим, могуће је остварити само кроз Предање, овог дакле првобитног јединства у вери. Отац Јустин Поповић, тумачећи наведено место апостола Павла, вели: „До јединства вере и познања Христа долази се само у заједници 'са свима Светима', само саборним (тис католикис) животом 'са свима Светима', под врховним руководством светих апостола, пророка, еванђелиста, пастира и учитеља. А њих најсветије води и руководи Дух Свети, од Педесетнице па надаље кроза све векове до Страшнога суда. У Њему је и од Њега је и 'јединство вере, и познање Сина Божјега', Господа нашега Ијуса Христа“¹⁶. Истинско јединство вере и познавања Сина Божијега може да постоји само када „православствујемо у догматима и живимо у љубави“¹⁷.

Овде се ради, разуме се, о правој, истинској вери у Господа Христа, као темељу јединства Цркве. За саме свете Апостоле, као и за све свете Оце „Црква Христова оснива се на правој и спасоносној вери истине. По овом апостолско-отачком схватању права вера се поистовећује са истином, а истина са Христом. Предање према томе није ништа друго до управо п р е д а в а њ е ове вечне тајне истине у Цркви и за Цркву“¹⁸. Тога ради и Црква је по преимућству христолошка

¹² ВЕП, т. 2, с. 122.

¹³ Катихисис Мистаг. 5, ВЕП, т. 39, сел. 262.

¹⁴ Пери ту Агиу Пневматос, кеф. 7. МГ. РГ. т. 32, COL. 96А.

¹⁵ Григориос о Паламас ке и Патерики Парадосис, Панигирикос томос, ен Тесалоники 1960, сел. 240.

¹⁶ Тумачење посланице Ефесцима, Рукопис Ман. Белија 1955, стр. 76—77.

¹⁷ Аг. Теофилакт, МГ. РГ. т. 124, COL. 1088А.

¹⁸ Јером. Атанасиу Јевтић, И Еклисиологија ту Апостолу Павлу ката тон Јерон Хрисостомон, Атине 1967, сел. 161.

стварност, христолошка тајна, имајући истовремено и неизгладиви апостолско-отачки печат, будући да је по оцу Флоровском она „испуњена проповећу апостола и догматима отаца”.¹⁹ А то сведоче и речи црквеног песника:

„Црква, чувајући
Проповед апостола
и догмате отаца
једну веру запечати
и носећи хитон истине,
изаткан од богословља свише,
управља и слави
велику тајну побожности”²⁰

Само та и таква Црква Христова, Црква Живота, била је, јесте и биће кроза сву вечност „стуб и тврђа истине” (I Тим. 3, 15), по божанственим речима божанственог Апостола. Њој је предата од Господа преко Апостола и њихових наследника сва благодатна ризница вере и живота. А да би сачувала та поверена јој блага, Црква је кроз сву своју историју лила крв својих светих мученика и исповедника, и сакупљала сузе и зној својих светих подвижника, те је отуда по речима једног песника — богослова „сва крвљу заливена, и сва славом окићена”²¹. Предање, будући апостолско, отачко и црквено, живи у једној таквој Цркви и чува се у њој.

Да је Црква пак, чувар Предања, говори нам опет свети Викентије Лерински, тумачећи речи Апостола: „О Тимотије, залог (= предање) сачувај” (I Тим. 6, 20). „Ко је данас Тимотеј, вели свети Отац, ако не уопште читава Црква или посебно скуп црквених Предстојника? ... „Предање, вели, сачувај”. Шта је то Предање? То је оно што ти је поверено, а не што си пронашао; што си примио, а не што си измислио; то није ствар даровитости већ учења; није ствар приватног стицања, већ општег предања; ствар теби поверена, а не од тебе створена; у којој не можеш бити творац но чувар; не учитељ, већ ученик; не вођа, но следбеник. „Предање, вели, сачувај”. Залог васељенске вере сачувај неповређен и неокрњен. Што ти је поверено, то нека остане код тебе, то ће се од тебе тражити. Злато си примио, злато предај; нећу да ми подметнеш једно место другог ...; нећу изглед злата, но његову природу”²². Држећи се таквог принципа, Црква је успела да сачува кроз векове своје Предање неокрњено и неповређено.

Ово остајање Цркве у Предању је основни знак целокупне њене историје. Ево неколико примера за доказ тога. Свети Сава, први Архиепископ Цркве у Србији, излажући пред епископима, својим наследницима, православну веру, између осталог рекао је: „Примамо све свете Саборе по Божијој благодати, који су се сабирали у свако време

¹⁹ Григориос о Паламас ..., сел. 241.

²⁰ Романос о Мелодос.

²¹ Епископ Николај, Српске духовне песме, Београд, 1961. стр. 22.

²² Сомт. I, 22, MG. PL. т. 50, COL. 667.

и место ради објављивања благочестија (= Православља, праве вере, побожности) и еванђелског живота, које прима васељенска (= Православна) Црква. Којих се пак одрекоше они свети Оци, одричемо се и ми; и које проклеше они, оне анатемишемо и ми...". То „духовно учење“, тј. вера православна, продужује свети Сава, „није игра нити безумље мисли човечијих, него света вера проповедана, на којој бише основане све свете истине о Христу Исусу Господу нашем, о коме пророци Светим Духом Божјим прорекоше, апостоли научише, мученици исповедише, и сви свети очуваше, и преподобни оци беспрекорно сачуваше..."²³. У исповедању вере Сабора у Цариграду 1727. године, налазимо исто сведочанство: „Дужност је сваког побожног хришћанина... да цени и прима све црквено Предање, писано и неписано, као што је и сама Источна Црква Христова од почетка још од самих апостола примила и наследила и дела и чува неодступно до данас"²⁴.

Но значи ли то онда да је Предање један скамењени фосил, безживотан и непокретан, који Црква љубоморно чува? да је Црква дакле један археолошки музеј? Ни у ком случају. Тако нешто тврдити било би крајње неразумно, јер би се то противило целокупној стварности и животу Цркве. Предање је, као што смо већ видели, сама Црква, а Црква је живи богочовечански организам, који непрекидно живи и развија се, не мењајући ни у чему своју суштину и своју садржину. Сам свети Викентије, који, као што смо видели, утврђује Предање, истовремено подвлачи идеју животног напретка и развоја Цркве. Напредак, по њему, дозвољава се и то чак и веома велики, но ипак на тај начин „да то бива стварни развој вере, а не њено мењање. Стварни развој бива када се једна или друга ствар раскрива сама у себи, а измена када прелази из једног у друго"²⁵. Нужно је да се развијемо и да напредујемо са ходом векова у сазревању, сазнању и мудрости и као особе и као заједница, но увек укорењени у истој мисли, у истој вери, у истом Предању Цркве.

Природно, усклађивање ова два елемента у животу Цркве, тј. тачно чување Предања с једне стране, и усрдно развијање у поимању истог с друге стране, представља не малу тешкоћу, поготову за онога који покушава да ту привидну антиномију реши са својим умом. За таквога увек постоји двојака опасност, опасност Сциле и Харибде — или да захтева вештачко пресецање и заустављање тог животног процеса и развијања у Цркви, или да се оклизне у бездан јеретичког унакажења Предања и апостолско-отачке вере Цркве. За хришћанина пак, следствено и за богослова, који свој ум смирено потчињава уму Цркве, савести Цркве, та опасност не постоји, јер ни за Цркву наведена антиномија не постоји, будући да је и једно и друго (тј. и чување Предања и његов развој) природни израз њеног сопственог живота као богочовечанског организма. „Нико не може, нити је икоме дозвољено да раздваја ова два елемента; једино сам живот

²³ Живот Светог Саве, од Доментијана.

²⁴ Иоану Кармири, Та догматика ке символика мнимија, т. II, Грац — Аустрија 1968, сел. 864.

²⁵ COMM. I, 28—30, MG. PG. т. 50, COL. 668.

црквеног организма у новим околностима излаже и с т и садржај вере језиком дате епохе. Сваки живи организам тако се развија и прилагођава; само мртви организам нема никакве способности прилагођавања. У датом случају не мења се морфологија (= спољашњи облици живота) као нешто туђе или што може да буде отсечено од садржаја вере, него сам живи организам пројављује у свакој фази свога живота своју суштину”²⁶.

Тако Црква Божија вођена Духом Светим, кога свети Кирило Јерусалимски назива „Великим Учитељем Цркве”²⁷, осигурана је против заблуда, но само као ц е л и н а, а не као било који њен члан, или форум, или део. Отуда, уопште се не поставља питање спољашњег критеријума Предања у Цркви. Критеријум је сама Црква као целовити организам, са својом Богочовечанском Главом — Господом Христом, и Духом Светим који у њој обитава и храни је свим благодатним даровима својим. Јер, као што каже свети Иринеј: „Ubi ecclesia, ibi et Spiritus Dei; et ubi Spiritus Dei, illic ecclesia et omnis gratia”.²⁸ (Где је Црква, тамо је Дух Божји; а где је Дух Божји, тамо је Црква и сва благодат). У сваком посебном случају, кад се појави проблем за решавање, иступа глас и суд Цркве и указује решење сходно са духом њеним. Форме пројављивања њеног гласа су разнолике и увек у зависности од датог историјског случаја. У једним случајевима овај глас Цркве се изражава кроз одлуке сабора, у другим пак, кроз списе светих отаца и учитеља, јерараха и подвижника, који су по мишљењу Цркве добро изразили њену веру. Понекад — у култу и литургичким формама; а понекад опет у ћутљивом и пасивном противљењу верујућег народа било чему противном његовој предањској вери. Примање или не примање од стране саборне савести пуноће црквене, игра одлучујућу улогу у њеном животу и у очувању истинског Предања³⁰.

Ту своју истину да је само Тело Цркве критеријум, носилац и чувар Предања, Црква је изразила недавно у одговору православних Патријараха Истока папи Пију IX, са Сабора у Цариграду одржаном 1848 године: „Код нас ни патријарси ни сабори никада нису могли увести ништа ново, зато што је заштитник вере т е л о Цркве, тј. сам народ, који хоће своју веру вечно неизмениву...”³¹. А каквом ценом тај прости народ зна да плаћа одбрану своје вере, нека нам послужи, између многих, само један пример из православног села Грбља код Котора: „За неродних година, под тешким наметима Млечића, четири лацманске (папистичке) цркве у Котору бејаху напуњене крувом. И Грбљани умираху (од глади) а у цркву не крочише, а камо ли да узму храну...”³².

²⁶ Н. А. Мацука, Генесис... догматос, Тес. 1969, сел. 34.

²⁷ Катих. 16, ВЕП. т. 39, сел. 209.

²⁸ Упор. А. С. Хомјаков, Полное собрание сочинений, II, Москва 1900, стр. 6—7.

²⁹ IRAEN. III, 24,5.

³⁰ Упор. А. Карташев, Свобода..., Живео предание — Зборник статеј, УМСА — PRESS, PARIS 1937, стр. 34—35.

³¹ Јоан. Кармири, Та догматика... мнимија, т. II, сел. 920.

³² Др. Владета Кошутин, Грбља непознат и непризнат, Расковник, Зима 1969 — 1970, стр. 52.

Како помирити дакле једно такво остајање у Предању, са обновљењем Цркве и са развојем Предања, о коме, видели смо, говори свети Викентије Лерински? Са тим питањем дотакли смо једно од најглавнијих проблема живота Цркве. Развој Предања врши се спонтано у историји Цркве. Живот Цркве је сличан оном еванђелском семену, које баци човек у земљу... и семе нице и расте да не зна он (Види: Мк. 4, 26—28). Њене историјске форме, изузев њеног догматског учења, у знатној мери условљене су општим условима историјског живота. Догматско учење не зависи ни у ком случају од историјског процеса, но само оваплоћење тог учења у историјско ткиво подлежи извесним изменама. Црква мења форме свог историјског живота не случајно и не произвољно, не зато што се Црква прилагођава савременом животу и пасивно следује за сваком епохом. Промена настаје као одговор Цркве на изазов сваке епохе, а овај одговор извире изнутра, сагласно са вечном суштином њеном. Ове промене облика живота Цркве кроз њену историју, најјасније се запажају на њеном спољњем уређењу и развоју форми њених обреда. Појава, на пример, митрополитанског система, а касније патријарашког у организовању Цркве била је нека нова форма у односу на претходно црквено уређење. Но догматска структура тростепене јерархије остала је неизменива у свим могућим историјским формама кроз које је Црква прошла у својој историји. Те промене можда се још јасније виде на развоју спољашњих форми (јер суштина увек остаје иста) црквених обреда. Обред је „слободна поезија симбола или речи, којима се Црква (не појединац) користи да би изразила своје познање с Божанским истинама, своју безграничну љубав према своме Саздатељу и Спаситељу, и на крају љубав која узајамно сједињује чланове Цркве (= хришћане) међу собом на небу и на земљи. Обред може да се мења (по форми израза), јер је у неку руку прозрочно покривало по суштини неизменивог догмата. Наиме, може бити, не постоји, каже с правом Хомјаков, у целој Цркви ни једног обреда, чија би савремена форма ишла од времена апостолских; а нема ни једног догмата који не би происходио од тих времена”.³³ Но црквени живот и њени обреди не могу примати било какве форме, већ само оне које одговарају суштини Цркве и њеном Предању и које су способне да изразе њену догматску суштину и Предање у датим историјским условима. Нема сумње, све те и сличне спољашње промене у Цркви природне су последице црквеног живота, а никада и ни у ком случају последице канцеларијског богословља или неке маније за „новим”, за „савременим”, за угађањем страстима и слабостима људским. Сваки покушај такве принудне, вештачке, споља наметнуте измене у Цркви, води неминовно у заблуду, у јерес, у раскол. Свети пак оци, поред строгог осуђивања лакомислених промена и чврстог стајања уз Предање, ипак сами нису избегавали да уводе нешто и „ново”, ако је то само израз суштине црквеног живота.

Проблем односа између вечнога у Предању и променивога у формама црквеног живота, поставља се изузетно оштро у наше дане. Многи говоре да су проблеми наше епохе толико различити и толико „нови”, да захтевају корените измене у Предању Цркве да би се решили. Тога ради постављају питање: Шта да се ради? Како да Црква

³³ Полное собр. соч. т. II, Москва 1900, стр. 177.

решити те проблеме и да помогне савременом човеку? Ми одговарамо питањем: Који су то „нови” проблеми који нису постојали до данас за Цркву? Није ли човек и данас подложен истим физичким и духовним слабостима, истим страстима и гресима, којима је робовао и човек апостолске епохе, епохе Васељенских Сабора, епохе светог Симеона Новог Богослова и светог Григорија Паламе? Није ли за човека и данас душа скупоченија од целог света? Није ли и данас Христос једино спасење сваког тела? И не важи ли и данас за апостолство Цркве оно што је речено Апостолима после васкрсења Господњег: „Идите и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светог Духа, учећи их да све држе што сам вам заповедио” (Мт. 28, 19—20)? То „да све држе” не важи ли за све, као и за Апостоле? А ако је то све тако, онда који су то „нови” проблеми савременог човека које Црква треба да реши, са којима у прошлости није суочена и које није успела да реши? Не варајмо се! Наша епоха није у суштини ни по чему тежа ни „новија” од било које претходне епохе. Свака епоха у историји Цркве била је за себе „нова” и имала је своје проблеме.

Четврти век, на пример, оматра се најсјајнијом епохом Цркве. Међутим, свети Василије је слика веома црним бојама, говорећи о трагичној „бури цркава... У којој... се све колеба и тресе висећи на трулим темељима”. Изврће се „спаситељна догма благочестија” и апостолско Предање уопште³⁴. Осећајући, дакле, тако живо савремене проблеме сваке епохе, Црква их је увек решавала и решила без обзира на мноштво и озбиљност њихову, увек истим начином и принципом: држећи се Предања и живећи по њему, показујући се истовремено спасењем и судом сваке епохе. Пример за то су сви свети оци, који су увек били најдубље укорењени у Предању Цркве с једне стране, и зато најбољи тумачи Предања с друге стране, и тиме и кроз то давали најбоља решења проблема савремене им епохе. И данас, само тим методом, стојећи чврсто укорењена у Предању, Црква ће моћи, не велити да реши све савремене проблеме (јер многи од њих и не спадају у њену надлежност), него да испуни своју апостолску мисију у свету.

Тако, ни свети Василије, нити ико од отаца, који су без сумње сагледали проблеме своје епохе боље него други савременици њихови, никада нису постављали питање: данашњи човек неће ово или оно (рецимо догмате и живот по њима), него тражи нешто „ново”, није ли дакле Црква дужна да удовољи његовим „савременим” захтевима? Замислите, на пример, апостола Павла, који проповеда с в и м а истога Христа, и „тога распетог” (I Кор. 2,2), па иако је Он „Јеврејима безумље, а Грцима саблазан” (I Кор. 1, 23), да пита своје слушаоце шта „хоће” и „желе” да чују, па да им то и проповеда! Или боље да узмемо пример Господа Христа. Када Он говораше „тврду беседу” (Јн, 6,60) о давању свога тела за храну и крви за пиће људима, те због тога многи од ученика Његових „отидоше натраг и више не иђаху за њим” (Јн. 6, 66), Он због тога не само што није променио тему, него н и н а ч и н објављивања истине, „јер ето, људи неће то да слушају”, него је чак рекао и дванаесторици Апостола: „Да нећете и ви отићи” (Јн.

³⁴ Пери ту Αγ. Πνευματος, κεф. I, SC. 17, PARIS 1968, сел. 522.

6, 67)? А будући да је Христос „јуче и данас исти и до века” (Јевр. 13, 8), и да је истина Његова неизменива као и Он сам (Ја сам Истина — Јн. 14, 6), то и за нас данас не треба да постоји проблем ш т а и к а к о да проповедамо свету. Христос је предао, а Апостоли и Црква Његова усвојили и даље п р е д а ј у не само истину него и метод проповедања истине. А тај је метод: „Нађе за добро Дух Свети и ми” (Д. А. 15, 28). Прво Дух Свети, па онда ми (не: ја), то јест Црква као богочовечанско тело Христово, као саборно Предање, јесте мерило свега и основ јединог истинског метода делања њеног у свету. Ово мерило и овај метод прихватили су и и остварили сви свети мученици, свети оци и Васељенски сабори. Одступи ли се од њега, одступа се од светих апостола и мученика, од отаца и Васељенских сабора; одступа се од јединства, светости, саборности и апостолности богочовечанске вере Христове; једном речју, одступа се од Цркве, тј. од самог Господа Христа. Православна Црква је једна, света, саборна и апостолска управо тиме што не одступа од овог мерила и овог метода. На тај начин, Црква преображава епохе и времена а никада се не прилагођава њима, будући верна заповести Апостолској: „Не владајте се по овоме веку, него се преобразите обновљењем ума својега...” (Рим. 12, 2). Ево шта је једино спасоносно, нужно и истинско обновљење, обновљење не Цркве, јер је Она вечно нова и млада Невеста Христова, него обновљење света и људи у Њој. Христос је мера свих ствари и свих вредности, и зато се све према Њему обнавља и нормира. Зато и порука апостола Павла: „Како дакле примисте Христа Исуса Господа, онако живите у Њему, укорењени и назидани у Њему и утврђени у вери као што научисте...” (Кол. 2, 6—7), важи за све ученике Христове у свим епохама. То је, по тумачењу оца Јустина, заповест над заповестима. „У Њему живите”, „не прилагођавајући Њега себи, него себе Њему; не преиначавајући Њега према себи, него себе према Њему; не мењајући Њега према себи, него себе према Њему; не пресаздавајући Њега по лику своме, него пресаздавајући себе по лику Његовом... А прави Господ Христос, у свој пуноћи еванђелске богочовечанске стварности, сав је у своме Богочовечанском Телу — у Цркви својој, како у доба светих апостола, тако и данас, тако и до века... Живећи у Цркви, ми живимо у Њему...”³⁵.

То одређује и нормира став Цркве према проблемима свих епоха, према њеној мисионарској служби, према заблуделим јеретицима, и свима који се налазе изван ње. Ако Црква одбаци овај принцип и овај став за рачун света, ако пристане да бива вођена а не да води, ако почне да се бави појединим питањима која намеће свака епоха (на пример: социјална, национална, војна итд.) на рачун спасоносне проповеди и п р е д а в а њ а истине и живота по себи, у уверењу да тиме сведочи присуство Духа Светога у себи, тада губи (као што веома успело каже Хомјаков) свако право на поверење људи.³⁶ Отуда и једини прави и еванђелски став Цркве како према јеретицима тако и према невернима, јесте да настоји да их просвети светлошћу истинског богопознања, путем апостолско-отачког начина п р е д а в а њ а истине, и да их тако учини децом својом.

³⁵ Тумачење посланице Кол., Рукопис, Ман. Белије 1957, стр. 103 — 104.

³⁶ Упор. А. С. Хомјаков, Пол. Соб. соч. т. II, Москва 1900, стр. 83.

Отуда, пре свега, допринос нас православних, као правих носилаца величине Цркве и њеног истинског Предања, у овом свету заблуда, допринос у решењу многих савремених проблема, као и за „обновљење” Цркве, биће настојање да живимо у Цркви, да живимо у Господу Христу „укорењени и назидани у Њему, и утврђени у вери као што смо научени” (Кол. 2, 7). И за нас имају пуну важност речи светог Василија: „Дужни смо ми да се крштавамо као што смо примили, да верујемо као што смо крштени, да прослављамо Бога као што смо узверовали”³⁷. А ми са наше стране додајемо: да учимо друге, као што смо научени. Јер прећуткивати истину под изговором сентименталних фраза „о духу времена”, или о „духу екуменизма” који влада у свету, или о „дијалогу љубави” који тобоже загрева срца наших савременика на супрот досадашњим „вековима мржње”, или другим сличним лицемерним фразама, јесте, најблаже речено, издаја истине, издаја Предања Цркве, издаја дакле, Самога Христа. У Предање спада, ако хоћете, и „тврђа срца” и „мржња” према јересима и неверју, ако се неко усуђује да тако назове ревност отаца за истину и чистоту Предања или пак сматра за себе да има већу љубав од светитеља Божјих. „Јер ја не називам љубављу него човекомржњом, вели свети Максим Исповедник, и отпадањем од божанске љубави, кад неко потпомаже јеретичку заблуду, на већу пропаст оних који се држе те заблуде”³⁸. А управо то, што Светитељ назива „човекомржњом” раде данас, па чак у име љубави, многа чеда Цркве, чак њени великодостојници, саблажњени неправославним екуменизмом. Њих би требало упитати речима Хомјакова: „Приличи ли нама, синовима Цркве, који говоримо у Њено име, не говорити њеним језиком? Можемо ли ми приморати Цркву да говори танким, у неку руку сладуњавим гласићем...? Да би говорила с људима, да би их упућивала и исправљала, истина нема потребе да смирено проси сарадњу заблуде”³⁹.

Факат је да данас постоји криза у свету на многим пољима живота, па и код нас православних. Ова криза међутим, не решава се изменом неколико облика, фраза и израза, или чак и установа у Цркви, и замењивањем њих другим, „разумљивијим за данашњег човека”. Корени ове кризе су много дубљи, и налазе се скривени у целокупном животном ставу нас чланова Цркве према Предању, према истини, према Цркви, и у крајњој линији према спасењу нашем и оних око нас. Данас је једно потребно и спасоносно: да исповедимо искрено кроз уста светог Максима Исповедника: „Тешко нама несрећницима, јер напустисмо пут светих отаца и зато смо пусти од сваког дела духовног”⁴⁰. А затим, да се исправимо и вратимо на православни пут светих отаца у сваком погледу и на сваком попришту црквеног живота и рада. То ће бити и највећи допринос нас православних данашњем свету, кроз који ће се решити и многи савремени проблеми, јер ће то бити право сведочење и предавање истине, у којој човек има потребу данас као и увек.

³⁷ LETTERS, LETT. 125, т. II, PARIS 1961, сел. 33.

³⁸ Елист. прос игуменин... MG. PG. т. 91, COL. 465.

³⁹ А. С. Хомјаков, Пол. соб. соч. Москва 1900, стр. 251 — 252.

⁴⁰ Логос аскитикос, MG. PG. т. 90, COL. 932B.

Ако пак некога и даље опседа дух обнове и промена у Цркви, он нека покуша, нека ради што му савест налаже, не заборављајући само да ако не изрази веру по Предању Цркве, потпада под страшну претњу апостола, испод које Апостол не изузима ни себе самог, ни анђела с неба, јер „ако и ми или анђео с неба јави вам Еванђеље друкчије него што вам јависмо, проклет да буде” (Гал. 1, 8).

Црква дакле живи својим предањским животом, и ако настане потреба, она може, вођена Духом Светим, да изрази тај свој живот и у некој новој форми, као што је то и у прошлости чинила, увек међутим органски спојеној са својим вечним Предањем. То сведочи цела њена историја. Јер ни до једне промене, коју је Црква усвојила као своју, није дошло просто из жеље за променом, него, на против, Црква је увек борбом за очување Предања, изналазила нове начине за његово изражавање и чување. Све промене у изражавању црквеног живота, имале су искључиво и увек само сотириолошки значај. Промена покретана и произвођена са било којим другим циљем, никада Црквом није усвајана. Црква не мења ништа без велике потребе; али кад затреба, она проговори реч која остаје у наслеђе за будуће векове.

Питам се: шта се постиже данас вештачком променом било чега из Предања (израза, облика итд.)? Хоће ли овај безбожни свет само због неколико друкчијих израза што ће их чути у цркви постати побожан и прићи Цркви? Лично, веома сумњам. Зато и промене такве врсте, нису ништа друго до немилосрдно унакажење Предања без икакве позитивне последице. Да наведемо један недавни пример. Чуо сам за беседу једног „доброг” атинског проповедника на речи Христове: „Покајте се, јер се приближи царство небеско” (Мат. 4, 17), који је све време понављао „јер се приближи царство небеско”, а ни један једини пут није употребио реч „покајте се,” јер за бога, зашто плашити људе грехом? — то данашњи човек не жели да слуша. Нека то назове обдновљењем ко хоће, ја пак немам друге речи сем да то назовем крајњим безумљем, јер се овде свесно ради о унуштењу Еванђеља Богочовека Христа, Цркве; о одрицању потребе доласка Спаситеља у свет, Његовог страдања, крста, животног смрти и васкрсења. Шта једна таква врста обнове користи савременом човеку, или човеку које епохе? Шта ја имам од тога што се „приближи царство небеско” када, по речима Христовим, без покајања не могу ући у њега? А ето, „нови апостоли” ту реч избацују из Еванђеља и не проповедају је.

Независно од свих таквих и сличних извртања Предања, Православна католичанска Црква остаје непоколебива имајући као принцип свога делања следеће речи светог Викентија Леринског: *«eadem tamen quae didicisti doce, ut cum dicas nove, non dicas nova»*⁴¹ (учи оно исто чему си био научен, да, говорећи новим начином, не говориш нове ствари). Ни једном православном теологу није дозвољено да погази овај принцип, ако хоће, разуме се, да остане православан. Ако и ми савремени хришћани останемо верни овом начелу, као и речима светог Дамаскина: „Нећемо да померамо вечне границе које су поставили Оци наши, него ћемо се држати Предања као што смо примили”⁴², тада ћемо имати право да мирне савести исповедимо заједно

⁴¹ COMM. I, 22, MG. PL. т. 50, COL. 667.

⁴² MG. PG. т. 94, COL. 1297B.